TÜRKİYE'DE OPERA VE BALE

Atatürk 1934 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı bir konuşmada; "...Bir ulusun yeni değişikliğindeki ölçü, musikideki değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir... Ulusal ince duyguları toplamak, onları bir gün önce genel musiki kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak bu şekilde Türk ulusal musikisi yükselebilir, evrensel musikide yerini alabilir." demişti.

Ülkelerin gelişmesinde başta müzik olmak üzere, kültürün gerçek anlamda rolü olduğu bilinmektedir. Bir ülkenin özellikle müzik alanındaki gelişimi ile hakim kültür arasındaki ilişki, toplum bilimciler tarafından ispat edilmiş bir olgudur. Türk müzik kültürü, cumhuriyetimizin kuruluşu ile yeni bir sürece girmiştir. Bu sürecin özünde ulusallık, yönetiminde çağdaşlık, niteliğinde evrensellik vardır.

Cumhuriyetimizin kuruluş döneminde; tiyatro, opera, bale ve çoksesli müzik gibi sanat alanları çağdaş uygarlığın göstergeleri olarak belirlenmiştir. Bu alanlarda elde edilecek gelişmelerin, genç cumhuriyetin toplumsal dönüşüm konusundaki gayretlerinin temel göstergeleri olacağı kabul edilmiştir. Bu hedefe yönelik olarak; tiyatro, opera, bale ve çoksesli müzik alanlarında toplumun ince beğenisini geliştirerek kültürel gelişimine katkıda bulunmak suretiyle eğitim görevi yapmak üzere, Devletin idari ve mali desteğini alan yeni kurumların oluşturulması için yasalar çıkarılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çoksesli müzik çalışmaları da hız kazanmıştır. Yaklaşık 100 yıllık bir geçmişi olan saray orkestra ve bandosu Mızıka-i Hümayun, 1924'te Ankara'ya aktarılıp Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti'ne (Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası) dönüştürülmüştür. Akademik yaşamda ise; 1924'te Ankara'da Musıki Muallim Mektebi'nin kuruluşu ve Cumhuriyetin Türk Beşleri'nin eğitimleri için yurt dışına gönderilmeleri çok sesli müzik alanında çığır açacak olan gelişmelerdir. Türk Beşleri olarak anılan Hasan Ferit Alnar, Ulvi Cemal Erkin, Cemal Reşit Rey, Necil Kazım Akses ve Ahmet Adnan Saygun, çoksesli müziğin gelişimine büyük katkıda bulunmuşlardır. Bestelerinde halk ezgileri kadar halk masalları, destanlar ve İslam ilahileri de yer alır. "Sibelius Finlandiya için, De Falla İspanya için ve Bartók Macaristan için ne ifade ediyorsa Türk Beşleri de Türkiye için onu ifade ederler.

Türk Beşleri'nin ilk bestelerini vermeye başladıkları 1934 yılından sonra en önemli gelişme 1936 yılında Musıki Muallim Mektebi'nin Konservatuvar'a dönüştürülmesi olmuş ve bu okulun ilk mezunlarını 1941-1942 sezonunda vermesiyle Ankara'da Tatbikat Sahnesi'nde ilk opera temsilleri verilmeye başlanmıştır.

Tiyatro, opera ve bale sanat dallarını bünyesinde bulunduran Devlet Tiyatroları 1949 yılında 5441 sayılı yasayla kurulmuş ve Devlet Opera ve Balesi 1970 yılına kadar Devlet Tiyatroları teşkilatında bir Bölüm olarak yer almış ve 1958 yılına kadar aynı yönetim altında idare edilmiştir.

1970 yılında Devlet Opera ve Balesi 'Kuruluş Kanunu' gereğince Kültür ve Turizm Bakanlığı'na 'Bağlı Kuruluş' olarak atfedilmiş ve Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü adını almıştır. Devlet Opera ve Balesi, 1923'te tamamen yeni bir fikir olarak doğan yeni modern Türk toplumunun kültürel bir yansıması olmuştur.

Sözkonusu 1970 tarihli ve 1309 sayılı ‘Kuruluş Kanunu’ ile Ankara’da Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Teşkilatı, merkezi bir yapı olarak kurulmuştur. 1960’tan beri faaliyetlerine ayrı yerel bir kuruluş olarak devam eden İstanbul’daki Opera ve Bale Topluluğu da 1970’te İstanbul Devlet Opera ve Balesi Müdürlüğü adı altında bir şube olarak merkezi yapıya bağlanmıştır. Daha sonra, İzmir (1982), Mersin(1990), Antalya(1997) ve Samsun(2008) Müdürlükleri de ayrı birimler olarak kurulmuş ve Ankara’daki merkezi yapıya bağlanmıştır.

Bugün; Ülkemizde çoksesli müzik sanatının akademik kurallarla profesyonel performanslarını gerçekleştiren sanat kurumlarımız, bu sanatların uluslararası açılımlarını hayata geçirmekte, tüm dünyada büyük ilgi gören uluslararası festival ve yarışmaların örneklerini Ülkemizde de gerçekleştirmekte ve uluslararası platformlarda Türkiye’nin adından söz ettirmektedirler.

Ülkemizde çoksesli müzik ile opera ve balenin zor ve ulaşılmaz sanatlar olmaktan çıkarılarak, bu alanlara çok sayıda insanımızın sevgi ve merakını kazandırmak, toplumumuzun bu sanatlara talebini arttırmak ve bu sanatları toplumun tüm kesimlerinin yararına sunmak misyonunu taşıyan sanat kurumlarımız yurtiçinde turneler gerçekleştirmek için azami gayret ve özeni göstermekte, birçok orkestra, opera ve bale sanatçımız yurdumuzun dört bir köşesinde halkımız ile buluşmakta ve önemli bir kültür hizmeti verilmektedir.

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ve Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, gençlerin ve çocukların yaratıcılıklarını ortaya çıkarmak ve arttırmak, halkımızın kültür ve sanatı talep etmesini ve aktif yaratıcı süreçlerde yer almasını sağlamak üzere kurdukları opera-bale kurumları ve senfoni orkestraları ile yurt sathına yayılarak, Anadolu halkının kültürel yaşamına sürekli olarak katkıda bulunabilecek sosyal hizmet altyapısını halkımızın hizmetine sunmaktadırlar.

Son yıllarda moda olan “küreselleşme”ye rağmen, her ülke kendi eğitsel ve sanatsal hedeflerini belirlemektedir. İki kıtayı birleştirerek doğuyu batıya bağlayan ve zengin kültürel kimlikleri bünyesinde toplayan Ülkemizde, Ulvi Cemal Erkin’in Köçekçe’sini veya Selman Ada’nın Ali Baba ve Kırk Haramiler Operasını dinlerken içi coşmayacak, ruhu okşanmayacak bir tek kişi bile yoktur herhalde. Bu bestecilerimizin ve burada adlarını sayamayacağımız daha pek çok bestecimizin eserlerine bizim folklorumuzdan, kendi zenginliklerimizden, Anadolu toprağının zenginliklerinden oluşan o muazzam değerler kaynak olmuştur. Yaptıkları müzik evrenseldir ama bizim müziğimizdir; bizi gelişmiş ülkelerle ortak platformlara taşıyan ulusal değerlerimizdir.

Tabii ki; çoksesli müzik, opera ve bale sanatları evrenseldir ama bu alanlarda bizim bestecilerimiz de yetişmeli, eserleri basılmalı, telif hakları korunmalı ve beste yapmaları özendirilmelidir. Aksi halde Ülkemizde bu sanatların varlığından söz edemeyiz. Tıpkı yalnız çeviri eserlerle Türk Edebiyatının varlığından söz edemeyeceğimiz gibi. Yani diyelim ki bizim edebiyatımızda Ömer Seyfettinler, Yaşar Kemaller, Halid Ziya Uşaklıgiller, Reşat Nuri Güntekinler yok. Böyle bir Türk edebiyatı olabilir miydi? Bir de Türk bestecilerin edebi yapıtlardan etkilenerek yaptıkları besteler, eserler var. Mesela, besteci Selman Ada'nın Halid Ziya Uşaklıgil'in eserinden esinlenerek yine aynı isimle bestelediği Aşk-ı Memnu Operası, Türk bestecileri ve edebiyatçılarının etkileşimlerinin en güzel örneklerinden biridir. Bu ve benzeri eserler, Türk operasının, klasik müziğinin ve edebiyatının ortak başarısıdır. Evrensel Türk Sanatının gelişimini göstermesi bakımından hem sevindirici hem de önemlidir.

Avrupa'da Türk müziğinin popüler olması ve Türkleri konu alan eserlerin yazılması ise çok daha eskilere dayanır. 17nci yüzyılın son çeyreğinde, siyasi ve askeri alanda dünya çapında güçlü olan Osmanlı İmparatorluğu kültürel alanda da batıyı ciddi anlamda etkilemiş ve bu etkiden, 20. yüzyıla kadar yayılan yüzlerce sahne yapıtı ortaya çıkmıştır. Handel'in Timur Operası, Vivaldi'nin Beyazıt Operası, Mozart'ın Zaide ve Saraydan Kız Kaçırma Operaları, Carl Maria von Weber'in Ebu Hasan Operası, Rossini'nin İtalya'da Bir Türk ve II nci Mehmet Operaları, Verdi'nin Atilla operası ve Bizet'nin Cemile Operası bunlardan sadece bazılarıdır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Sofya Askeri Ataşesi olarak görev yapan Mustafa Kemal, Bulgar ulusal operasında Carmen'i seyrettikten sonra Varna Türk Milletvekili olan dostu Şakir Zümre'ye; "Balkan savaşında yenik düşmemizin sebebini daha iyi anlıyorum. Ben bu adamları çiftçi biliyordum. Halbuki adamların operaları bile var. Operada ses sanatkarları, müzisyenleri, dekoratörleri hepsi var. Hepsi yetişmiş. Opera binası da yapmışlar. Bizim ülkemizde operaya kavuşacağımız günleri görecek miyiz?" demişti. Evet, o günleri gördü ve sayesinde biz de gördük.